

DE UNIVERSITEIT, LEERSCHOOL IN HUMANISERING

Wartoe dient de universiteit? Wat staat er op het spel, wanneer zij zich uitlevert aan het snelle geld en vluchtig succes? Filosoof Donald Loose spreekt zich hierover uit.

De afgelopen jaren ontbrak het niet aan jammerklachten over de teloorgang van de universiteit. Vooral uit de hoek van de alfa-richtingen rijst constant protest op tegen bezuinigingen, opheffing van faculteiten, willekeurige fusies van studierichtingen, beoordelingscriteria die haaks staan op de aard van onderzoek en onderwijs in de humanities. Het klinkt helaas niet zelden in een toonaard die Shakespeare treffend typeert: *The lady doth protest too much, methinks!*

Wanneer de zogenaamd niet rendabele studierichtingen gaan protesteren dat ook zij nuttig zijn voor de samenleving, dan versterken ze – met een overigens nauwelijks onderbouwd credo – de dominantie van het economisch paradigma van onze huidige maatschappij. Waar de universiteit nood aan heeft is niet zozeer een verantwoording van haar bestaan voor de calculerende burger of de politieke boekhouder, maar een zelfzekere visie op haar eigen identiteit en bestaansgrond. Juist dat lijkt in eigen rangen problematisch geworden.

Waar een universiteit weliswaar ook ‘toe dient’, maar waar het haar wezenlijk om gaat, is de vorming van de mens in het perspectief van een alomvattende humanitas. De Duitse filosoof van de Verlichting Immanuel Kant deelde het antwoord op de vraag ‘Wat is de mens?’ op in drie deelvragen: Wat kan ik kennen? Wat moet ik doen? Wat mag ik hopen? De universiteit is met alledrie deze vragen in de weer, omdat zij een instituut is voor kennisoverdracht, nu eenmaal uit tot handelen veroordeelde mensen bestaat, en een vrijplaats biedt waarin jonge mensen mogen dromen en hopen.

Kennisoverdracht

De kennisoverdracht aan een universitaire instelling onderscheidt zich van een vakopleiding. Wie onderwijs aan een universiteit geniet gaat ook zelf onderzoeken, omdat je daarvan kunt leren. Studenten ervaren dat er geen eindterm te bepalen is voor wat je onderzoekt.

Je weet niet waar een paradigma toe leiden kan, en je komt er al gauw achter dat de benadering vanuit jouw discipline slechts een fragment is van een groter geheel.

De universiteit begrijpt zichzelf daarom als een instelling die elk specialisme profileert in de uiteindelijke eenheid van alle weten. Die eenheid is geen statisch geheel maar een onderling te bevechten afstemming van faculteiten, waarin dominante deelgebieden altijd door contesterende minderheden op orde worden gehouden. De universiteit moet erop verdacht zijn zichzelf en de samenleving voor ideologische verblinding te behoeden door al haar faculteiten in het parlement van de wetenschap een stem te geven. Alleen zo draagt ze bij aan de

cultuur. Er is geen cultuur van alfa's tegenover die van de bèta's.

“Wat moet men op de Jongste Dag met drie verhandelingen over mierenzuur?”, schreef filosoof Robert Musil. “Maar wat weet men van de Jongste Dag, als men geen benul heeft van wat er met dat mierenzuur nog kan worden aangericht?”

[Lees verder op pagina 2](#)

Illustratie: Len Munnik

De vraag naar de mens in de context van zijn reële leefwereld en een gedegen inzicht in de mogelijkheden van die wereld voor de mens: zij bieden cultuur.

Dwingend handelingsperspectief

Waar een minister bij het horen van het woord cultuur ‘naar zijn revolver grijpt’, zwicht ook de rector voor foute retoriek. Waar de universitaire gemeenschap buigt voor eender welke externe macht krijgen willekeur en geweld het laatste woord. Daarom kun je de vraag naar kennis niet losmaken van de vraag naar de doelstelling ervan en de vraag naar de waarheid niet ont koppelen van de techniek en de ethiek, van de zoektocht naar het goede leven. Kennis *for its own sake* heeft altijd ook praktische implicaties. Waardenvrij onderzoek profiteert zich immers binnen een maatschappij die dergelijk onderzoek waardeert.

De universiteit is een segment van de samenleving. Daarom heeft ze een politieke betekenis binnen het beheer van het *common good*. Dit verschaft wetenschappers een dwingend handelingsperspectief. Zij moeten de democratische rechtstaat mede overeind houden door eraan te herinneren dat de universitaire waarheidscriteria beschermen tegen de waan van de dag, de overmacht van de ongekwalificeerde opinie en de machtsgreep van ideologische volksverlakkerij. Dat vereist natuurlijk wel dat de universiteit als *center of excellence* een idee heeft van de normativiteit die ze daarin zelf hoog te houden heeft en niet zwicht voor het kortstondig succes in de *trip advisor* voor hoger onderwijs of voor de verleiding van vervalste onderzoeksre-

sultaten om in de *rankings* te scoren. Om met Nietzsche te spreken: “De burgerlijke vlijt van de kippen: kakelen, eieren leggen en weer kakelen is geen kenmerk van voortreffelijkheid.”

Dromen en hopen

Regels, protocollen en ethische codes kunnen nooit de correcte werking van een universiteit garanderen. Haar functioneren staat of valt met het idealisme van degenen die haar bemensen. Dat veronderstelt vertrouwen in lange termijn-investeringen en fiducia in een output die nauwelijks calculeerbaar is. Wat eenieder van de universiteit mag verwachten, is dat ze je minstens bekwaam maakt voor een geschikte baan waarin je je dromen en idealen kunt waarmaken en je zo uitzicht biedt op een vorm van gelukt leven. “Liever een ontevreden Socrates dan een gelukkig varken”, aldus J.S. Mill. Aan een universiteit leer je jezelf beter kennen. Je maakt er vrienden voor het leven. Anderen zullen kunnen genie-

Het gaat aan de universiteit altijd om meer dan de universiteit. Het gaat om het behoud van de niet inneembare open plaats van de vrijheid en de waarheid, een plaats die van allen is en daarom van niemand. Het gaat dus altijd ook om de randvoorwaarden van de democratie en om de vrijplaats van de vrije meningsuiting in de *civil society*. Het gaat in de communicatie van docenten en studenten om het verkennen en vrijwaren van een eiland van redelijkheid in een oceaan van emoties, geweld en macht.

Probeerplaats

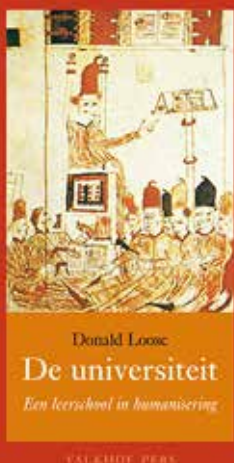
De vrijplaats die een universiteit is, kan bedreigd worden door machten die de instelling vreemd zijn. Als de universiteit zichzelf uitlevert aan het snelle geld, het kortstondig succes en de vluchtige excellentie op de markt, dan gaat ook iets van de identiteit van Europa ten onder. Max Weber waarschuwde een eeuw geleden al voor een coalitie van “experts zonder visie” en “consumenten zonder ziel”.

Er is geen reden tot onderricht zonder vertrouwen in een toekomst die, altijd onzeker, oproept tot het vrijwaren van de waarheid, de vrijheid en de waardigheid van de mens als mens. Andersom is zonder onderricht ieder vertrouwen in

een betere toekomst ongegrond. De universiteit zal daarbij altijd moeten vertrouwen op haar altijd weer aankomende “betere jeugd” en daarin moeten investeren. Het zal ons en de universiteit daarbij altijd vergaan zoals T.S. Eliot al wist: “*For us, there is only the trying. The rest is not our business.*”- ons is slechts het proberen gegeven, de rest gaat ons niet aan.

“Wat moet men op de Jongste Dag met drie verhandelingen over mierenzuur?”

ten van je vakbekwaamheid en je bijdrage aan een menswaardiger wereld. Je bent gewapend tegen de sirenenzang van de consumptie en de illusie van de hemel op aarde. Maar je bent ook getraind in het eideloos doorvragen, zodat je dit bestaan niet ooit verlaat zonder je minstens te hebben verwonderd over al wat is en je de vraag te hebben gesteld naar de zin van dit geheel.

Thijmessay

De universiteit – een leerschool in humanisering

Donald Loose, emeritus bijzonder hoogleraar wijsbegeerte vanwege Stichting Thomas More aan de Erasmus Universiteit Rotterdam, publiceerde onlangs een uitgebreide versie van dit essay in de reeks *Annalen van het Thijmgenootschap*.

Donald Loose, *De universiteit – een leerschool in humanisering*, Valkhof Pers, Nijmegen, 144 blz., €15,95. Voor meer informatie, zie: valkhofpers.nl/de-universiteit

Foto: Sandra Peerenboom

INAUGURALE REDE RUUD WELTEN OVER 'OPENBARING'

Foto: Sandra Peerenboom

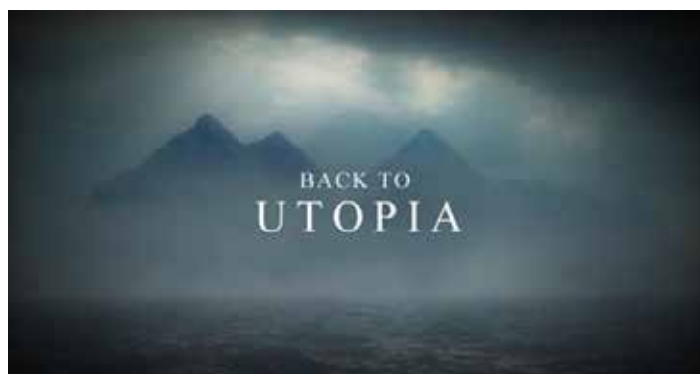
Op vrijdag 30 september 2016 markeert prof.dr. Ruud Welten met het uitspreken van zijn inaugurele rede officieel dat hij aan de faculteit wijsbegeerte van de Erasmus Universiteit Rotterdam het ambt heeft aanvaard van bijzonder hoogleraar vanwege Stichting Thomas Mor, met de leeropdracht *hedendaagse benaderingen van menselijke subjectiviteit*.

De openbare plechtigheid begint om 16.00 uur precies in de Aula van de universiteit, Burgemeester Oudlaan 50 te Rotterdam. De receptie, direct na afloop, vindt plaats in hetzelfde gebouw.

Weltens inaugurele rede draagt de titel:

Als de graankorrel niet sterft. Een filosofische archeologie van openbaring

Openbaring, zo zal Welten betogen, heeft betrekking op iets dat niet uit onszelf voortkomt. Het betreft de boodschap van een waarheid die groter is dan we misschien aankunnen. Het is daarom niet zo vreemd dat onze moderne cultuur openbaring uit het rijk van rationaliteit en wetenschap heeft verbannen. Openbaring betekent een inbreuk op de orde die we in onze samenleving nastreven. In dat opzicht is openbaring een trauma. Als trauma dwingt het tot een herziening van ons bestaan. Als we de rol van religie in onze samenleving willen begrijpen, dan moeten we dit trauma omarmen in plaats van verdringen. Hierbij vinden we steun in het gedachtegoed van onder andere Emmanuel Levinas en Jacques Lacan.

Manifestatie *Mijn Utopia 500* inclusief vertoning van de nieuwe documentaire *Back to Utopia*

Op zaterdag 30 oktober gaat 's-avonds de documentaire *Back To Utopia* in première. Deze internationale productie wordt dan voor het eerst vertoond in de Amsterdamse Stadsschouwburg. Voorafgaand aan de film biedt de manifestatie *Mijn Utopia 500* iedereen kans om, door diverse sprekers ondersteund, zelf te reflecteren op utopisch gedachtegoed. Leidend is de gedachte dat juist vandaag de dag alternatieve leefvormen en visies voor een ideale wereld meer dan ooit gevraagd zijn.

In de documentaire *Back to Utopia* dient Mores boek *Utopia* uit 1516 als inspiratiebron, als ankerpunt ja als lichtbaken voor de wereld in 2016, vanuit de stellige lezing: *'Utopia is not a state, but a state of mind'*.

De makers van de film stellen zich de vraag wat een samenleving als de onze, die zo sterk in de ban van de angst lijkt te zijn, nog kan aanvangen met Mores oude vertelling, nu vijfhonderd jaar na publicatie. Kleeft er geen bloed aan de utopie, en zo ja: zijn utopische paden dan überhaupt nog begaanbaar?

In *Back To Utopia* wordt gezocht naar antwoorden op deze en aanverwante vragen, door mensen die verkeren in verschillende behoorlijk heftige levensomstandigheden. Voor deze documentaire werd gefilmd in de rivierrijke regio Madre de Dios van Peru, in het tropische Lacandon woud van Mexico, in het hart van Afrika: het broeierige Oeganda, in de door radioactieve straling getroffen streek rond het Japanse Fukushima, op de boten van de kustwacht in de Siciliaanse haven Porto Empedocle en in de bakermat van het westerse denken over mens & samenleving: de Griekse stad Athene.

Voorafgaand aan de vertoning van *Back to Utopia* nodigt de manifestatie *Mijn Utopia 500* belangstellenden uit om op theaterlijke wijze na te denken over alternatieve manieren van samenleven.

Datum: zondag 30 oktober 2016
Aanvang: 14.00 uur
Locatie: Stadsschouwburg Amsterdam
Kaartverkoop: stadsschouwburgamsterdam.nl

Mijn Utopia 500 wordt mede mogelijk gemaakt door Stichting Thomas More

Wilco Versteeg
Oud-scholar van Stichting Thomas More; schrijft over zijn leven als onderzoeker en onderwijzer in Parijs.

DE PARADOX VAN DE FRANSE CULTUUR

Voordat ik in Parijs woonde, was ik al Parijzenaar. Althans, dat dacht ik. Ik voelde me deel van deze stad door de literatuur, door de taal die ik maar al te graag wilde spreken, en door een eenzijdig beeld opgedaan tijdens bezoeken. U kent dat beeld wel: “In Frankrijk lézen ze tenminste nog,” en: “hier neemt men nog de tijd om uitgebreid te eten; flesje wijn erbij...” Ja, vanaf het prille begin van mijn jaren des onderscheids vereenzelvigde ik me met deze stad. De magie van Parijs!

De magie is niet bestand tegen de werkelijkheid. Natuurlijk geniet ik er van om in een café te zitten waar één van mijn favoriete schrijvers totaal miserabel is geweest; het doet me genoegen, me in het decor van eender welke klassieke Franse film te wanen. Maar de grootse Franse cultuurscheppingen die ik tot mij nam, reppen met geen woord gerept over het schier oneindige wachten op eenvoudige administratieve handelingen of andere ambetante bezigheden. Gelukkig maar, want het is noodzakelijk dat een imaginaire stad langzaam in een werkelijke stad verandert.

Frankrijk: conservatief in vooruitstrevendheid

Nadat ik uit Nederland vertrok, werd ik pas Nederlander. M'n hart leefde op bij het horen van pure Germaanse woorden; ik hield opeens van het simpele groenblauwe land dat (zeker waar ik vandaan kom) zo vlak is dat het schuin lijkt af te lopen. Het werkelijke, mijn Nederlanderschap, werd het imaginaire. Een daadwerkelijk bezoek aan Nederland geneest me overigens maar al te snel van dit soort romantisme.

Toch voel ik me soms een onvervreembare Nederlander, dan loop ik tegen de grenzen van mijn verbeeldingsvermogen aan. Neem bijvoorbeeld de heftige demonstraties van de voorbije maanden: tegen de arbeidswet, tegen onderwijshervormingen, tegen de voortdurende noodtoestand, enzovoorts. Onder de noemer *Nuit Debout* komen elke nacht demonstranten samen op de Place de la République. In korte tijd is deze plek getransformeerd van een vrij nietszeggend skate-paradijs tot het levende hart van de republiek. En toch, ik ben waarschijnlijk te conservatief of te Nederlands om maanden als een levend standbeeld op één plek te kunnen blijven staan voor verandering.

Maar spreekt hier niet ook iets hypocriets uit mijn woorden? Ik zie liever werkelijke standbeelden. In brons gegoten bekenden als Voltaire, Rousseau en Diderot. Ze houden al decaden pas op de plaats maar verbinden mij met een manier van denken en doen die, ja: levend wordt gehouden in de straten en op de pleinen. Deze standbeelden representeren een paradox van de Franse cultuur: ze is conservatief in haar vooruitstrevendheid. Misschien moet ik mezelf ook eens tot stilstand brengen en bijdragen aan een levend project.

More is een uitgave van Stichting Thomas More en wordt toegezonden aan donateurs en belangstellenden. Voor het aanvragen van een gratis abonnement kunt u een bericht sturen aan het secretariaat: info@thomasmore.nl.

Stichting Thomas More, voorheen Radboudstichting, vormt een netwerk van op mens en maatschappij betrokken hoger opgeleiden: kritisch reflecterende mannen en vrouwen die boven de horizon van hun studie en beroep weten uit te stijgen.

Velen in het netwerk weten zich gesteund door de rijke en veelkleurige katholieke overlevering, die hen helpt bij het scherp stellen van de fundamentele vragen waarmee zij in hun persoonlijk, professioneel en maatschappelijk leven worden geconfronteerd.

Stichting Thomas More heeft de ANBI-status, d.w.z. is een Algemeen Nut Beogende Instelling. Voor haar activiteiten is zij geheel afhankelijk van bijdragen en schenkingen van particulieren en organisaties. Ook u kunt ons helpen en dat kan op een voor u fiscaal aantrekkelijke manier. Kijk voor meer informatie op onze website.

Adres	Walpoort 10 5211 DK 's-Hertogenbosch
Telefoon	073 – 657 90 17
Internetadres	www.thomasmore.nl
E-mail	info@thomasmore.nl
IBAN	NL18FVLB022.51.80.634, t.n.v. Stichting Thomas More
BIC code	FVLBNL22
Redactieraad	Liesbeth Eugelink, Joan Hemels, Ben Spekman
Redactie	Joost van der Net, Anton de Wit (eindredactie)
Druk	Multi Media Concepts
Ontwerp	Studio Claes

De in deze nieuwsbrief weergegeven meningen zijn die van de auteurs en vallen niet noodzakelijk samen met de standpunten van Stichting Thomas More.

Stichting Thomas More
voorheen Radboudstichting